

Acăsta fóia ese
cate 3 côle pe luna
si costa 2 florini v. a.
pentru membrii aso-
ciatiunei, éra pentru
nemembrii 3 fr.
Pentru strainatate
1 galbenu cu porto
postei.

TRANSILVANI'A.

Fóia Asociatiunei transilvane pentru literatur'a romana
si cultur'a poporului romanu.

Abonamentulu se
face numai pe cate
1 anu intregu.
Se abonedia la Comi-
tetulu asociatiunei in
Sibiu, séu prin posta
séu prin domnii co-
ectori.

Nr. 3.

Brasovu 1. Februarie 1877.

Anulu X.

Sumariu: O lacrima ferbinte. — Influint'a mameloru asupra educatiunei. — Starea instructiunei publice in România (Urmare). — Ce diarie se citim? — Bibliografia straina.

O lacrima ferbinte

de *Iosifu Sterca Siulutiu*, de Carpenisiu, membru alu comitetului asociatiunei pentru literatur'a si cultur'a poporului romanu din Transilvani'a.

Sibiu 27 Octobre 1874.

Catra inbitü mei copii: Aureliu, Flaviu, Alexandra,
Traianu.

Totulu se distrugе, si este espusu per-
titunei formale in natura; numai suve-
nirea numeloru meritate è eterna.

A, Humbold.

Departandu-me eu si fratii mei Dionisiu si Ioanu din Abrudu, s'an departatu cei de pe urma Siulutesci, cari s'an tienutu de acea ramura a familiei, din care suntemu noi. Fiindu-cà fratii tatalui meu că amployati de statu inca pe la anulu 1810 s'an departatu, fara că se se fia reintorsu; si fiindu-cà voi v'ati nascutu departe de acei munti clasici, cari au fostu leaganulu, scutulu si mormentulu intr'un'a serie de mai multi secoli, alu familiei Siulutesciloru, Aronesciloru si Boieresciloru, ai caroru descendantii suntemu noi, si ale caroru nume că familii fruntasie romanesci (alte familii romane nobili in Abrudu nici că au fostu) sunt strinsu legate de istoria nationale, sunt convinsu, că nici unul dintre voi nu se va asiedia la Abrudu, si nu va cultiva minele, cari in trecutu cu atat'a daru si bogatia au resplatit ostenelele toturor, anume si ale parintiloru si strabuniloru nostri că proprietari mari de mine, incatul nu fara de temeiul s'a numitul Abrudulu raiulu pe pamentu, éra acuma desecandu vinele de auru cu totulu, au devenit uadu pentru bietii locuitori, pentru că proprietate mai mare de pamentu roditoriu pucini au avutu; ceilalți locuitori ocupandu-se eschisiv cu minele, acumu suntu peritori de fome, si nu peste multu voru fi siliti multi se ia lumea in capu. Acăsta s'orte va ajunge mai virtosu pe romani, precumu dejă s'a si intemplatu cu feciorii lui Simionu Siulutiu, care era celu mai mare proprietariu. Elu in totu timpulu avea in grasduri căte 10—15 cai, 4 cai negri, 4 suri la trasura, mai multi cai frumosi de calarit, si o multime de servitori; astadi copii lui ratacescu in lumea mare. Ce e dreptu, vin'a e a loru, nn a

parintiloru. Parintii i au trimis aici la Sibiu in retrangementu, dara celu micu Petru, in estate de 11 ani, a trei'a di a fugit upestru acasa. Aducându'l tatalu seu iuderaptu, a rogatu pe directorele se dispuna că se nu mai pôta fugi. Acesta punendu paza la pôrta, a disu baiatului: Acuma se vediu cum vei fugi? „Me vei trimite d-ta acasa, i a respunsu baiatulu.“ „Pana atunci poti astepta.“ „Ba Dieu eu nu voiu astepta multu.“ Cu aceste cuvinte si-a prinsu cu man'a stinga virfulu limbei, si cu fîrfecile care le avea in man'a dréptă si-a taiat limb'a in doue; că si Gambetta, care in asemenea jurstari si in asemenea estate si-a scosu unu ochiu.

Ceilalți locuitori imbraciosiandu meseriile, ori candu si ori unde voru avea buna subsistentia. Iunii aducu aminte, că tatalu meu carele era invitatu la tôte cununiele romanesci din locu si imprejurul, la toti le dedea sfatu că se'si dea la timpulu seu copii la scôla, apoi la profesiuni, aducându-le de exemplu pe fruntasii familiilor unguresci din orasiu, ai caror parinti asia si-au pusu basa fericirei; apoi termină totu-déun'a cu indatinat'a sa gluma: Se scii că daca ai nimeritu bine casatori'a, apoi traiesci că in raiu, dar daca nu, apoi ai dusu pe draculu cu ceter'a in casa.

M'am decisu a ve descrie unele trasuri din vieti'a sociala din acei munti, si unele intemplari memorabile, precum si necesulu, si legaturile familiei noastre, pre bas'a documentelor aflate intre hartiile unchiului meu metropolitul Siulutiu, combinate cu alte date istorice, că se scia nepotii, cine au fostu si ce au patit strabunii.

Ve deschidu cartea familiei, că se aveti unu indreptariu si oglind'a trecutului inaintea vóstra in vieti'a acesta espusa la atatea tentatiuni, de o parte, de alta parte pentru-cà nu este ertatu se remana neobservatu nici unu momentu, fia de jale, fia de bucuria, care ar' servi spre completarea istoriei nationale; eara cum-cà din istoria singuraticiloru se compune istoria unei familie, din istoria familiei istoria nationala, din istoria natiunilor istoria patriei, si unu adeveru recunoscutu de toti. Totu ce e contrariu acestui adeveru, poate fi unu materialu forte pretiosu, dara istoria completa nu va fi nici odata.

Cum că la descrierea acésta nu m'a condusu altu interesu, decat acela cu care sum datoriu facia de voi, veti vedea in decurgerea ei. Cu atatu mai pucinu vanitatea; că-ci famili'a mea de si era din clas'a privilegiata, totu-déun'a s'a identificatu cu poporulu, care era insasi natiunea. Daca au avutu poporulu dile de bucuria, s'a bucuratu dinpreuna; daca a jelitu, a plansu cu elu, si mi-se pare că este unic'a familia romana nobila in Transilvania, care inainte de 1848 portandu oficie publice, fiindu ómeni cu stare si avere, si dintre care totusi nu s'a aflatu nici odata nici unu renegatu. Acésta semnifica forte multu, că ci celu din taiu midiulocu a se renega, era oficiulu, apoi casatori'a in alte nationalitati. Antecesorii nostri Siulutescii si Aronescii, de si erau doue ramure ale aceluiasi trunchiu, adeca un'a si aceeasi familia, adese se casatoriau intre sine. Asia pentru exemplu, strabun'a mea, soci'a strabunului meu Aron Sterca-Siulutiu, era sor'a episcopului Petru Paulu Aronu; asia si soci'a unchiului meu mitropolitul Ale-sandru Sterca-Siulutiu a fostu fiic'a proprietariului Aronu de Bistra. Asemenea casatorii reciproce s'au intemplatu intre famili'a Siulutescilor si a Boierescilor de Scorei, cari suntu veri primari cu noi. S'au intemplatu inse adese ori de si-au luatu femei de unguru si de germani, din cauza că inainte de 1848 fete de romanu nu erau educate asia, că unu barbatu din clas'a culta se o pótă lúa de socia. Unu romanu cu stare, daca isi educă fat'a, aceea se marită dupa strainu; prin aceea era perduta pentru natiune, se renegă indata, mai iute că barbatii. Alte fete de romanu bine crescute erau forte rare, că corbii cei albi; si cu tóte aceste membrii familiei nóstre nici prin casatorii mixte nu s'au departatu dela nationalitatea loru. Acésta firesce in acele locuri eră unu ce mai usioru decat in alte parti ale tierei, pentru că in Abrudu, că si in districtulu Fagarasiului si in alte mai multe locuri, originalii locuitori si proprietari au fostu romani; familii de alte nationalitati s'au asiediatu pe rondu acolo că meseriasi, negotiatori, preoti, invetiatori, e. t. c. si mergându negotiul si meseriile bine, prin diligent'a si activitatea loru au intemeiatu familii oneste si puternice. Pe langa tóte aceste, caracterulu romanescu alu orasului s'a pestratu totu-déun'a; pana pe la anulu 1840 limb'a conversatiunei era atatu in societati, catu si in casina cea romana, ba ce e mai multu, in beserica la unghii unitari din Rosia le predică preotulu romanesc, si numai la Craciun, Pasci, Rosalii-unguresce, ce ei inse nu intielegeau. Intre impregiurari de a-celea si mai virtosu socotindu că armonia intre orasieni fara distingere de nationalitate si clasa, atatu a fostu de intima si sincera, in catu generatiunei de facia i s'ar' parea lucru fabulosu a audi că in Abrudu petrecerile dupa naționalitati si clase era necunoscute, pe langa tóte că petreceri mai sumtuose si mai luxuoase abia era cunoscute undeva, veti intielege cum antecessorii nostri si-au potutu pastra si prin casa-

torii cu femei de alte nationalitati in familia caracterulu de romanu. Firesce că zelulu invapaiatu romanescu ia caracterisatu pururea pre mosii si strabunii mei. Prin nefericitulu resboiu civil din 1848 incubandu-se ur'a si dusmani'a si intre nationalitatatile din Abrudu, si stirpindu-se multe familii cu totulu, astadi enararea epocii de aur si de fericire, pare o fabula din o mii si un'a de nopti. Alte elemente, alte moraluri affli adi acolo; in loculu fraternitathei reciproce a urmatu neincrederea, in loculu bogatiei saraci'a. Caus'a fericirei a fostu abundanti'a; peste o mii de punti de auru crudu curat se producea in totu anulu, pentru care se platea dela oficiulu camerariu in aur si argintu la proprietarii de mine unu diumatate de milionu florini pe totu anulu. Nu fara temeu se dicea de coloniele imperatului Traianu: „Extra Aurariam non est vita, si est vita non est ita.“ Si impregiurarea că toti ómenii era metalurgi si că atari egali in libertate, facea de in ospitalitate se intreceaui unii pe altii asia, in catu cas'a si mas'a fiesce-carni orasianu era deschisa pentru ori-ce strainu. Multimea de caletori din Francia, Italia, Anglia si Germania, cari in totu anulu veniau se védia Detunata si alte minuni ale naturei, ori „Cetatea“ unde romanii antici, coloniile lui Traianu, au deschisu mai antaiu minele de auru, remasera uimiti de primirea ospitala a Abrudienilor. La ocasiuni de acestea mai toti orasienii ii insociau in excursiunile loru. Era o adeverata serbatore asia, incatul ospitalitatea si galanteria Abrudienilor ajunsese a fi proverbiala si cunoscuta in tóte partile, din care causa Abrudulu se numia „Americ'a mica.“ Din tóte acestea n'a remasu nimicu, decat numai suvenirea: „ce-a fostu dulce s'a mancatu, ce-a fostu verde s'a uscatu.“

Dá, a trecutu tempulu, candu unulu dintre Siulutesci a presaratu epistolele scrise amantei sale cu pulbere de auru, candu tieganii daca ii cantă canticu unui Abrudeanu, primiau cate 10 galbeni „cinsti.“ Candu Abrudeanulu a mersu la Clusiu că se si cumpere panura alba de halina si vediendu boltasiulu că e unu omu simplu, 'ia respunsu: dá, eu amu panura de care dici, dara nu pentru dta, că-ci unu cotu costa unu galbinu. Numai unu galbinu? a intrebatu baiasiulu. Aruncandu'i doi galbini: Taia'mi dara doi coti de obiele. Ceea ce intemplandu-se, a trasu panur'a in cisme maniosu, si ducându-se in bolt'a vecina, a cumperat diverse obiecte in pretiu de o sută de galbini. Pana in diu'a de astadi se vorbesce de acestu lucru in Clusiu.

In Abrudu era lucru usioru pentru unu meseriasju. ori negustorii a se inavuti, că-ci poporulu romanu din locu si juru avea auru multu, si minte pucina, că se tacemu că portula romanescu celu pictorescu nicairi nu se pórta cu atata elegantia că aici; poporulu in mancari, benturi si portu e mai luciosu, că tóte celealte popóra din tiéra. Daca intrá romanulu in birtu, dicea catra birtasiu: „da'mi o parechia,“ adeca o sticla de vinu, si un'a de apa

de Borsecu; mai pucinu nu cerea; — cu tóte că în
timpurile vechi, ap'a de Borsecu era mai scumpă că
vinul celu vechiu; altu vinu nici nu trecea în bir-
turi. Romancele dacea intrau într'o pravalia că se'si
cumpere unu sialu (invelitóre), apoi éca una cumu
tergúia:

Ce costa invelitórea? 7 fl., respundeau negotia-
toriulu. Nu e pentru mine, nu'i destulu de fina, re-
spectă romanc'a. Negustoriulu aducea alte sialuri totu
de soiulu și pretiulu de mai inainte. Da la aceste
ce'i pretiulu? 5 galbini. Vedi acest'a i'mi place,
acest'a e finu, este pentru mine.

Imi aducu aminte, ca odata că baiatu mergeam
cu tatalu meu calare că se ne vedem baile, și tre-
cându pe la cas'a lui Angelu, imi spunea tatalu meu:
Vedi omulu acesta a fostu candu-va fórte bogatu;
dicea că Ddieu e nebunu că'i dà atat'a auru, n'are
ce se mai faca cu banii. De imbuibatu ce era, pre-
sară mamalig'a cu pulbere de auru in locu de sare,
și cumperá cele mai scampe arme dela renumitulu
maiestru din Italia Lazarino Comenazo; dara in
urma seracindu de totu, au desperatu, s'au facutu
beutoriu; tóta averea au pus'o in crisma la Gligoru.
Tatalu meu fiindu fórte glumetiu ii dicea: „Unde'i
pusc'a Lazarin? E la Gligor pentru vinu.

Dara pistolulu Comenazu?

Totu la elu pentru vinarsu.'

Aprindendu eu facia suvenirei și a sperantiei,
a acestoru doue simtieminte, fara care omulu nu pote
trai, că-ci elu se nutresce cu suveniri, și fisi alina
setea cu sperantia, rogu pe a totu-puterniculu, că se
aduca tempulu, in care patri'a nostra se devina aceea
ce a fostu canduva Abradulu, loculu egalitatii, frati-
tatii, libertatii și alu fericirii; apoi unu poporu care
are origine asia nobila, limba, poesia și musica asia
dulce și infocata; — proverbele instructive, originale
și classice, pline de satira și umoru placutu, le ad-
mira și strainii; — unu poporu care are asia femei
frumóse și afabili, barbati asia vainici, dotati cu
multe daruri dela natura, și fórte capaci spre culti-
vare; unu poporu care a resistat cu admirabila bar-
batia atatoru vifore, și orcane ale sechiloru, pana
candu alte popóra s'au stinsu cu totulu; unu poporu
care e religiosu, ospitalu, la cas'a lui isi imparte
bucatur'a eu ori-ce strainu, e pretinosu, cu fruntea
deschisa. In resboiu precumun atesta istoria militara
a regimentelor c. r. austriace, in vitedia și bravura
nici o natiune nu'lui intrece pe romanu. (Pre candu
seriu eu aceste, petrece archiducele Albrecht eroulu
dela Custoza in Sibiul la esercitiile armatei concen-
trate. Vidiendu pe campulu de manevra regimentele
cu cari elu si-a castigatu la Custoza cunun'a gloriei
immortale, adeca pre romanii transilvaneni, si ve-
diendu că acestia si aici escelleza, a calaritu, entu-
siasmatu printre ei strigandu in limb'a romana: „In-
ainte feciori, bravo feciori, ve multiamescu feciori!“)
Romanulu care are o tiéra asia fertila și romantica,
pe care elu intr'atata o iubesc, in cătu pe cumu

arata statistic'a militara européna, nici dintr'unu po-
poru n'au maritul atatia de dorulu patriei in straina-
tate, că dintre romanii transilvaneni, unu poporu că
acesta nu se pote stinge, trebuie se'i dea Ddieu si
dile bune dupa atatea amare. — Ap'a trece petrile
remanu.

Éta ce dice si W. Hochmann si Martin Opitz
despre poporul romanu in opulu Beschreibung der
Erde pag. 3074: „Aus diesem Gemisch aber, aus
welchem das walachische Volk seine Abstammung
hat, entwickeln sich Köpfe, welche klassisch sind
und als Modell für Gemmen benutzt werden könn-
ten; Köpfe, die auch im Innern das bergen, was ihr
Äusseres andeutet; denn schnellere Fassungskraft,
offenerer Verstand, grösseren Scharfsm. verbunden
mit Gewandtheit des Benehmens, wie mitunter der
gemeinste Walache zeigt, findet man nirgends. Dies
Volk vereint, und zur höchsten Civilisation herange-
bildet, wäre geeignet, an der Spitze der geistigen
Cultur der Menschen zu stehen. Und um dies voll
zu machen, ist auch seine Sprache so wohlklingend
und reich, dass sie sich für das gebildetste Volk der
Erde besonders eigne würde.“

In Transilvania se afla familii cu numele Siu-
luti, altele cu numele Sterc'a; famili'a nostra inse-
are numele Sterc'a Siulutiu de Carpenisiu. Genea-
logia familiei nostra se afla scrisa de mai multi, a-
nume si in Amiculu poporului din a. 1862. Acésta
familia canduva fórte avuta, a suferit multa dauna
pe timpulu lui Rákotzky II., in revolutiunea lui Horea
si in revolutiunea magiara din 1848. In acésta din
urma i s'a rapit si nimicatu numai parintiloru mei
o avere peste 40,000 fl.; intre altele, stufe de auru,
cari aru fi facutu onore ori-carui muscu europénu;
multe pretiose, ereditate dela mosii de stramosii, de
ambu secsele; la famili'a nostra s'au afflatu mai antaiu
service, cutite, furcutie si linguri de auru (dupa aceea
au avutu familia Ficker), o colectiune frumósa de ar-
me de venatu si alte armaturi, iatagane etc., că su-
venire si tropheae din resbelele trecute, in carii mem-
brii familiei că insurgenti si soldati au participat,
o biblioteca frumósa s. a. Tóte s'au depredatu.

Famili'a nostra a statu totu-déun'a la inaltinea
missiunei sale, a fostu totu-déun'a credintiosa bisericiei
si natiunei sale, si atunci candu venise timpulu de
era rusine pentru unu omu cultu, cu stare, a se numi
„valachu“ se numia pe sine cu mandria că e romana.
Au ajutat nationea si pe membrii ei singuratici in
interesulu romanismului, din care causa a fostu pu-
rururea iubiti si stimati de toti romanii. Azi potea
aduce nenumerate exemple de zelulu familiei nostra
catra natiune. — Tatalu meu si mam'a vitrega a mea,
se afla ingropati in Abrudu, mam'a mea in Campeni.
Fratii tatalui meu Iosif c. r. spanu camerariu, e in-
gropatu in Ofenbaia, Simeon c. r. tricesimariu in
Elisabetopole, carele a murit pe la anulu 1830
togma candu era denumitul de tricesimariu supremu.
Acesta fiindu pre patulu mortii, l'a cercetata prima-

riulu orasiului, si imbarbatandu'lu că ii va fi mai bine, totusi ii face cunoscutu că comunitatea a decisuse i se faca mormentulu in cinterimulu catoliciloru, unde va voi famili'a se aléga unu locu. Unchiulu meu multiamindu primariului si comunitathei pentru bun'a-vointia, a dispusu numai decatu, se'i faca mormentulu in cinterimulu romanescu. Cum, pentru Ddieu, "i a disu soci'a! (germana), si si primariulu, unu domnu nobilu se se inmormenteze in capulu orasiului, intre prostii de iobagi? Eu asia vréu, si asia trebuie se se intempele, pentru că eu „numai in patimentu romanescu potu odichni; si apoi singuru cinterimulu ilu mai are bietulu romanu propriu alu lui." Poporulu vorbesce si astadi, că intre ai loru e ingropatu si unu domnu de romanu. In anulu 1861 cercetandu unchiulu meu mitropolitulu biseric'a de acolo, au spusu betranii, că inainte cu 10 ani sapandu gróp'a la pop'a celu betranu, au datu de nisce bumbi mari de argentu, despre care au cunoscutu loculu unde a fostu unchiulu meu ingropatu.

Caracterulu si precum dice poporulu, omen'a Siulutesciloru a fostu proverbiala. Acestu thesauru, fara care omulu e unu animalu cuventatoriu demn de tóta compatimirea, se'l transplantati in urmatorii vostri, si atunci darulu lui Ddieu va fi cu voi; că in ori ce impregiurari remane adeveru: „justus est ubique tutus." Singuru caracterulu face pre omu superioru altora; acest'a e in omu ce se numesce schintiea domnedieésca, te face independentu in tóte partile, in susu si in diosu; caracterulu e mai pretiosu decatu cultur'a si sciintia; ba cu catu e mai invetiatu omulu fára caracteru, cu atat'a e mai periculosu. Dup'aceea urmédia educatiunea si cultur'a ânimei, care este mai pre susu decatu ori-ce sciintia, fire-aru ea catu de inalta si profunda. Fericie de a-cela, care possede tóte trei acestea thesaure.

Tatalu meu care au luat parte la resboiul din 1813—15 că oficiru, capatandu la Leipzig un'a blesura, au quietatu, si intrandu in servitiu de statu, s'a casatoritu cu Francisca Sófalvy de Sófalva, mam'a mea, fat'a unui amplioiatu de statu, si proprietariu, romanu renegatu, sora cu administratorulu c. r. Alexie Sófalvy.

Tatalu meu au murit in etate de 62 ani in 14 Maiu 1858. Gaze'ta din acelu anu descrie cu colori fórte magulitorie viati'a tatalui meu, pe care l'anu inmormentat fratele lui, mitropolitulu; a fostu o ingropatiune demna de vieti'a lui, carei asemenea nu s'a mai pomenit in acei munti.

Mam'a mea morindu de tinera, noi amu remasumi de dens'a. Tatalu meu s'a casatoritu a dou'a óra cu Anna Neagoe, unic'a copila a secretariului dela c. r. judiciu montanu, ómeni culti si romani devotati. Din acésta casatoria pré fericita n'au remasumi copii. Noi amu iubit'o cu o adeverata iubire fíiesca, si ea pe noi că o mama, dulce si buna; ne-a crescutu cu mare ingrigire, pentru aceea mórtea ei ne-a causat adanca durere. In a. 1850 in lun'a lui Maiu

venindu la noi soci'a lui Dimitrie Moga, presedinte de senatu la tabl'a reg.*), care e verisiora cu mine, au poftit pe mam'a mea la preumblare, dara mam'a nici decătu n'a vrutu se mórga, dieñndu că ori candu, dara astadi nu suntu dispusa. Verisór'a nu ia datu pace. Vediendu tat'a că nu poate scapá, a disu: mergeti cu trasur'a. Nu, a respunsu verisór'a, intr'o di asia frumósa totu orasiulu e prin piatia; mergemu acolo. S'a dusu, dara n'au trecutu 10 minute, candu tatalu meu din terassa vede că o multime de ómeni vinu si isi indreapta pasii catra curtea nostra; port'a se deschide, multimea intra. Tatalu meu se mira; deodata se desface multimea, si tatalu meu vede pe mam'a pe o madratia ducându-o mórtă. Dens'a luncase in piatia pe pardoséla si cadiendu pe spate, i s'a ruptu o vena in capu, si a remasu mórtă.

Despre fratele mamei mele Alexie Sófalvy e de insemnatu, că de si se tienea pe sine magiaru, a scrisu mai multe opuri in limb'a romana, precum si dreptulu montanu. Fiic'a lui maritata dupe generalulu c. r. cavaleru Mainung de Handschuheim vorbea si scria pe acelu timpu dintre tóte damele Transilvaniei mai multe limbi, intre cari si limb'a latina.

In famili'a Siulutesca unchiulu meu mitropolitulu forméza punctulu stralucitoriu. Acésta asertiune se confirma de ajunsu prin totu ce au scrisu mai alesu diariile romanesci dupa mórtea lui, prin urmare atunci, candu lingusirea nu mai avea causa de a se aprobia de elu; se confirma inse tocma si prin unele espectoratiuni de ale fostiloru sei adversari**).

Pentru cuventarea lui tienuta in conferint'a regnicolara din Alb'a-Iuli'a romanii din Romani'a libera au voită se'i faca o moneta commemorativa; dara elu că se nu dea ansa la suspicionari, la acelu planu s'a opusu. Romanulu, diariu din Bucuresci numesce pe unchiulu nostru in anuntiulu funebrale „Flórea romanismului".

Combinati tóte faptele lui si vorbirile, si veti afla o lupta continua pentru drepturile natiunei, asia dieñndu din léganu, pana la mormentu. Inim'a si spiritulu acestu mare, a locuitu intr'unu trupu fórte delicitu. A fostu omu de midiulocu, subtire, omu frumosu si placutu; ochi mari inteligenți, energiosi, voce sonora, vorbia accentuatu si apesatu; perulu blondinu si cretiu, ceva characteristicu in famili'a nostra. In societati era in stare cu manier'a lui fina si glumétia a delecta si petrece pe toti, betrani si teneri, dame si barbati.

Pestrati tóte suvenirile ce le posedu eu dela elu, că talismanu, si spiritulu lui se planeze de-asupr'a nostra. Mitropolitulu e ingropatu in locu liberu asupr'a campului libertatei. La inmormentare a participatu poporulu din tóte partile. Dela 1848 incóce atata poporu nu a fostu in Blasiu. Intre poporulu

*) Repausatu si acesta in Domnulu.

**) Documentele respective a se vedé la fine/cá a cluse.

adunatu dinaintea bisericei, se respandise faim'a, de unde, nu s'a potutu afla, că mitropolitulu nu ar fi mortu, ci că elu ar fi ajunsu in captivitate, si inmormentarea s'ar face numai spre amagirea poporului, s. a. Au trebuitu se esimu noi nepotii din biserica, că se'l'u molcomimu. — Unchiulu a morit de bôla de inima (scursura). Se vorbia că a fostu otravitu, dar' nu e adeveratu; asemenea faime s'au scorputu si la mórtea episcopului Aronu. Nóptea pe mormentu studentii si alti inteliginti au ridicat unu catafalcu, l'au iluminat, si au tienutu multe vorbiri insufletite*).

Din famili'a nôstra au fostu mai multi preoti devotati in seculii trecuti; asemenea au fostu inainte de unire — pana a sustatu episcopi'a in Bistr'a, pe cumu ne spune tradițiunea familiară, mai multi episcopi.

Onorati totu-déun'a si voi preotimea, că-ci préotii au fostu anteluptatorii, si sant'a biserica mantuinti'a si mangaierea natiunei nôstre; ce nici nu e mirare, pentru-că dintre tòte popórale Europei numai la romani se cletesce sant'a liturghia in limb'a lui materna, si anume la tòte popórale r. catholice in limb'a latina, la greci in limb'a vechia elena, la slavi in limb'a vechia slavona, si asia numai poporulu romanu intielege sublimele si santele invetiaturi ale lui Christosu; deci n'u'i mirare, déca romanulu n'a desperatu si s'a sustienutu in originalulu sen caracteru. E de insemnat, că nici o natiune n'are o literatura eclesiastica nationale asia vechia si bogata că noi.

In var'a anului 1867 caletorindu unchiulu meu mitropolitulu cu secretariulu Simionu Popu Matheiu la Valcele (El'ópatak), unde in totu anulu isi petreceea, pe drumu intr'unu satu romanescu (greco-orientale) i s'a intemplatu o mare bucuria. Fiindu'i sete, a trimisu pe camerariulu se'i aduca apa dintr'o fontana, ce era in curtea unui omu. In acelea momente a esit u si proprietariulu curtii că se védia pe caletori. Unchiu-nostru portandu o mantela usiora de drumu in contra pulberei, nu i s'a vediutu vestimentele si crucea. Apropiendu-se tieranulu 'i a disu: „Buna diu'a parinte!“ „Se dea Ddieu bade.“ „Dara de unde esci parinte?“ „De catra Blasiu bade.“ Tieranulu s'a uitatu lungu la unchiulu meu, apoi la callescă cu patru cai că patru smeii, nu i s'a parutu nici decum se pôta fi numai popa cu cine vorbesce elu, si asia continuandu a intreba: „Dara totusi parinte, din care satu esci?“ „Eu suntu preotu in Blasiu,“ a fostu respunsulu. Tieranulu care pan' ací era cu pelari'a pe capu, si fumá grosu dintr'o pipa (notabene unchiulu nefiindu fumatoriu, anevoia potea suferi fumulu), a eschiamatu: „Ca dôra nu esci betranulu nostru?“ „Ba da, eu suntu betranulu vostru,“ a fostu respunsulu. Desvelindu-se 'i au aratatu crucea.

Tieranulu scusandu-se pentru portarea de mai nainte, a disu: „Amu auditu de Excelent'i'a Ta cumu lupti pentru dreptulu romaniloru; amu totu dorit u de v'asiu potea vedea bataru odata in viéti'a mea, si éta că mi-au ajutatu bunulu Ddieu. Dar' aveti grigia, că la Valcele suntu multi straini. Excelent'i'a Vóstra aveti o multime de dusmani, se nu vi se in temple ceva.“ Mitropolitulu 'i a strinsu man'a tieranului zelosu si intieleptu, si a disu: „Daca dta ai avutu bucuria că me-ai vediutu pe mine, apoi se scii că eu in viéti'a mea arare-ori amu avutu o bucuria asia mare, că astadi.“ Eu inse amu fostu martoru alu unei bucurii a betranului cu multu mai mare. In anulu 1863, in diu'a candu articolulu de lege despre inarticolarea natiunei romane sanctionat u de Maiestatea Sa, s'a distribuitu intre deputati, l'am cercetatu acasa, unde afandu'l'u in midiuloculu casei in genunchi intre rogatiuni, cu ochii plini de lacrime, l'amu intrebatu, că ce face? „Da vedi nepôte, dau multiamita Dumnedieului a-totu-poternicu, că a sfarmat si cea dupa urma zala din lantiulu de sclavia, si că m'a invrednicitu se potu plange că romanu lacrime de bucuria.“

Popularitatea mitropolitului Siulutiu la romani datea din copilaria lui; s'a intarit u ocasiunea persecutarii clericilor din Blasiu in anulu 1844--45, candu toti refugiatii, Barnutiu, s. c. l. si-au aflatu scutulu loru la vicariulu Siulutiu, unde au fostu primiti fratiesce si intretinutu cu lunile, apoi au ajunsu la culme, pre catu timpu a fostu archiepiscopu si mitropolit.

La alegerea de episcopu in 1850 nu mai era vorba de altulu, decat u Siulutiu. — E memorabile respunsulu unui tieranu datu tatalui meu, care mergându la alegerea de episcopu la Blasiu, si audiendu că mai multi tierani vorbescu despre alegere, 'i a intrebatu: „Dara dvóstra pe cine ati vrea se ve fia vladica?“ „Pe noi nu ne intréba nimeni, domnule,“ respunsera tieranii, cari nu cunosceau pe tatalu meu. Dara daca ar atarná dela dvóstra, pe cine ati alege? „O domnule, atunci amu face ceea ce dice romanulu „pasce érb'a pe care o cunosci,“ respunse unu fruntasiu dintre ei, „si am alege pe Siulutiu.“ Tatalu meu indata i a scrisu unchiulu meu acésta fapta. Epistol'a acésta a sosit u deodata cu incunoscintiarea despre alegerea unchiului de episcopu. Eramu in Siemleu la unchiulu atunci; mi-a datu ambele chartii se le cetescu dieñndu: „Epistol'a tatalui teu mi-a causat u mai mare bucuria, decat u episcopi'a.“ Elu a fostu venerat si de magiari, pentru-că numai lui i se pote multiam, că in Salagiu n'a eruptu resboiu civil. Cei mai multi magiari compromisi si gravati s'a purificatu inaintea tribunalelor martiale cu atestatele primele dela elu. E de sciutu si aceea, că mitropolitul s'a inmormentat u cinterimulu comunu la express'a lui dorintia, si cum-că pentru a poté duce in deplinire acésta, a trebuitu se me luptu

*) Una din acelea cuventari a se vedé la fine, intre acuse.

cumplitu, că-ci s'au miscatu tóte, numai se-lu pótá bagá in cript'a din curte.

Descrierea intrigelor de pe acestu timpu, le retinu pentru a II-a parte a acestei carti, precum si suferintele lui, si episod'a din anulu 1852, candu principale Schwarzenberg 'ia datu unu rendez-vous la Alb'a-Iuli'a, subt cuventu ca are de a conferi cu elu, in absenti'a lui insei-aucalcatucugensd'armii resiedint'a, cautandu pre totutindinea dupa arme si munitiuni, pentru că betranulu a fostu denuntiatu, că inpreuna cu ungurii emigrati si cu romanii din Romani'a vré se faca revolutiune.

Seraculu betranu nici dupa móre n'a avutu odichna, că candu mormentulu n'aru fi totu numai mormentu si in virfulu olimpului.

De cátore ori ei vedu mormentulu, imi vine in minte, că „pamentulu e mai inaltu cu unu mormentu, si lumea e mai usiora cu o dorere..

Dormi in pace spirite inaltu, martiru alu simtiemintelui tale nobile, adeveratu romanesci, pentru care erai gata in totu momentulu a primi cunun'a de martiru.

Inscriptiunea dupa colosalulu standardu de doliu din resiedintia a manifestatu simtiemintele generale: „Te gelesce natiunea.“

Pe langa lucrurile cele multe oficiose, precum si representatiunile, si memorandele cele multe scrise de man'a lui, au participatu in persóna la adunarile municipiilor invecinate, aparandu drepturile romanilor. — A scrisu 10 opuri, 5 despre drepturile canonice, vechile obiceiuri, usu, praxa si disciplin'a bisericiei adeveratu cat. orientale inainte de Focu observate in biseric'a nóstira gr. cath. din Transilvani'a.

Alu 6-lea opu in limb'a magiara: Birálatnak ellenbirálata az (oláh) román nemzet származásáról.

7-lea. Istori'a Horei si a poporului din muntii apuseni.

8-lea. Opus poeticu: Versuri de jale.

9-lea. O serioasa cautare in trecutulu si viitorulu natiunei romanesci, din punctu de vedere alu religiunei ei.

10-lea. Cartea Venatoriulu.

(Va urmá).

Influiint'a mamelorui asupra educatiunei.

Disertatiune tienuta in adunarea gener. estraord. a desparcer. II. alu asociat. trans. rom. la 17. Sept. st. n. in comunitatea Sinc'a vechia, de Ioane Popu, invetiatoriulu diriginte dein acésta comunitate.

Onoratu publicu!

Prea intieptulu creatoriu dupa-ce dispuse a se face tóte fintiele, cari luate la olalta formara conceptulu „lume,“ facu si o familia suprema, care se domnesca lumea, adeca pre omu. — Am disu fintia suprema, pentru-că pre acésta a deosebit'o de celea-

alte fintie nu numai prin esterioru, adeca prin struktur'a corpului, dara si prin volia libera, judecata rationala, si mai pre susu de tóte prin spiritulu nemoritoriu cu care a inzestrat'o. Acelu creatoriu a facutu pre toti ómenii intr'o forma; si óre totusi pentru ce a fostu, este si va fi o asia mare diversitate nu numai intr'o ómenii unei parti de pamentu si intre ai alteia, intre locuitorii unei tieri si intre ai alteia, intre natiuni si natiuni, dara chiaru si intre ómenii dein o comuna, dein o familia si dein o casa? intielegu nu numai diferent'a acestora in insusiri, moraluri si cultura, adeca in cele interne, dara chiaru si in cele corporali séu externe.

Acésta diversitate purcede cu pucine exceptiuni dela educatiune. — Despre ce ne potemu convinge nu numai dein teori'a culésa dein esperinti'a mai multoru barbati de specialitate, prin ratiunea si judecat'a nóstira, dara chiaru prin propri'a convingere si experientia.

Si ce este educatiunea? Educatiunea in intielesu mai largu luata, e lucrarea uneia ori a mai multoru persoane adulte asupra prunciloru, pana la unu anumitul tempu alu etatiei loru, cu scopu de a le desvoltá tóte facultatile pana la óre-care gradu, candu apoi lasati de sine, se se pótá perfectioná mai usioru pana la unu gradu posibile. — Vedemus ca celealte fintie se desvóltă, chiaru si fóra conlucrarea altora, singuru cu ajutoriulu naturei si alu instinctului, pre candu omulu lasatu de sine nu se pótá desvoltá chiaru nici in partea sa fisica, de-órece vine in lume că cea mai debila fintia, apoi instinctu nu posedea că alte fintie vieticitóre. Cu atatu mai pucinu s'ar putea desvoltá in spiritu, de-órece facultatile omenesci la venirea aceluia in lume suntu in neactivitate, amortite, atípice, si numai omulu educatu póté se le puna in activitate, respective numai ómenii adulti potu educa. Si cine suntu chiamati a educá? Suntu doi factori principali: famili'a si scol'a, respective parentii si invetiatorii; inse findu numai celu deintaiu factoru obiectulu vorbirei mele, numai despre acesta voiu se vorbescu pre scurtu, permitiendu'mi a Veroaga de indulgentia.

Amu disu dara, că prim'a ingrigire a prunciloru e incredintiata parintiloru. Ah! catu de intieptiesce a sciutu dispune, precum in tóte lucrurile. asia si in asta privintia, prea intieptulu creatoriu. Pentru-că cine altulu s'ar interesá mai tare de prunci că parentii, chiar' in acelu tempu, candu se poftesce mai mai multa ostenéla? Scimus bine prea stimatu publicu, că copii pana in etate de 6—7 ani suntu eschisivu sub scutulu mamelorui, adeca chiar' in etatea cea mai gingasia si mai grea de educatu, pentru-că atunci se face inceputulu, apoi se scie, că totu inceputulu e greu. Acuma se face planulu si se pune fundamentulu, si déca planulu e frumosu si fundamentulu e bunu, atunci si edificiulu o se ésa frumosu si solidu, si vice versa. Chiar' asia depinde si educatiunea unui omu dela fundamentulu ce i l'a pusu

mama-sa. Acumu déca princiisnnttesaurii cei mai pretiosi ai parintiloru, oglind'a si speranti'a venitoriului, si déca cultur'a e recunoscuta de cea mai salutaria si inaltatior'a de popora si natiuni, atunci potemu dar' dice cu totu dreptulu, ca acelu factoru, carele da direcțiune prunciloru, care pune bas'a educatiunei si culturei, e de o chiamare santa, sublima si pretiosa, si acésta e mam'a.

Inse pre catu e de sublima chiamarea mamei facia de educarea fililoru, pre atatu e de grea, gingasia si momentuosa; pentru-ca dela ea depinde crescerea buna ori rea a prunciloru. Mameloru li suntu incredintati infantii ca fintiele cele mai inocente, mai sublime si mai placute lui Dumnedieu. Dela acestea depinde fericirea ori nefericirea prunciloru in prim'a linia, ma chiar' si a generatiunei, a omenimei, pentru-ca dupa dis'a intieleptului Leibnitz, genul umanu se poate reforma conformu educatiunei ce i se da.

Influint'a mameloru asupra educatiunei e nedisputabile. — Cumu e pomulu, asia 'i suntu si fructele; apoi romanulu mai dice, ca aschi'a nu sare de parte de copaci etc. Pote'mi va obiectoná cineva in asta privintia dicundu, ca se dau casuri, unde unii parenti buni au princi rei si din contra. E dreptu, pentru-ca nulla regula sine exceptione; inse eu sustienu, ca acésta totusi provine dela educatiune, si pentru aceea nici ca dicu, ca cumu suntu parintii asia suntu si princi, ei cumu e educatiunea, asia suntu si princi. Acésta procedura are mare analogia si cu lucrurile din natura; de es. de multe-ori in pamentu bunu sémana economulu grânu curatul; inse din uenele impregiurari se imple de buruieni, polomida etc.; incatul déca economulu nu va delaturá acestea de timpuriu, grânu celu frumosu va deveni gozosu. Mai departe, surcelulu seu pomulu celu mai frumosu si mai nobile, déca pomologulu nu ar' asudá inca multu, nu l'ar' pazi de tempestatile naturei, nu l'ar' curati de buruieni, de spini, nu l'ar' mai nobilita, nu i-ar' dâ o directiune frnmósa dela inceputu, forte usioru ar' degenera acelu pomu, s'ar' selbataci, ar' cresce incatru l'ar' impinge ventulu, si din contra, prin diligentia din pomulu celu mai selbatecu potemu se scotemu pomu frumosu si nobile.

Asemenea se intempla si cu pruncii; din cei mai buni, déca nu voru avea creștere buna, se facu rei si din contra. Pentru-ca cate nu potu obveni in vieti'a unui pruncu, cari se 'i impedece bun'a crescere, se 'i strice infantia si se'lu faca nefericita. Mamele care si cunoscu chiamarea sublima, trebuie se fia cu mare grigia la acestea casuri, se midiulocesca, ca asupr'a semiuriilor loru, adeca a prunciloru, se faca impresiune numai obiecte si lucruri corespondietore, necesari, si numai vorbe, fapte si exemple religiose, morali si placute lui Dumnedieu, adeca de acelea, cari vréu se si-le insusiesca pruncii, si nici decatul de cele contrari, pentru-ca animile si simtiurile prunciloru suntu ca cera, se imprima in ele forte usioru

totu ce vedu si audu; cu unu cuventu, suntu accesibile pentru ori-ce.

Déca cumva observéza mamele, ca din intemplare s'a imprimatu in copili ceva reu, numai decat se folosesc tóte midiulócele posibile spre delaturarea aceloru rele, si spre inlocuirea cu contrarie.

Proverbiul latinu dice: consuetudo est altera natura, — adeca dedarea e a dou'a natura. Aceasta e unu adeveru cunoscutu mai fiacarui. Esperientia ne invétia ca unu exercitiu, un'a dedare repetita mai adeseori ni se preface in naturelu, chiar si ómenilor adulti; asia d. es. omulu dedat la beutura, la fumatu, la somnu, la furtu si altele, cu greu, seu nici decumunu se poate desvetia de ele. Ma se luamu si alte exemple analóge din natura, de es. déca langa unu pomisoru se léga unu paru si e fortiatu a cresce in directiunea parului, si dupa ce se deslega parulu, va cresce totu asia. Un'a vaca care se deda a se mulge cu mancarea dinainte, ori cu vitiellu langa ea, numai asia va dà lapte etc. etc. Cu atatu mai curendu si mai usioru se va intempla acésta la copii; de es. copilulu dedat de micu cu man'a stanga, se va face stengaciu, dedat noupea cu mancare, astépta in tota noupea, dedat la beutura, va bea; cumu se va deda prim'a data a sta la scrisu si a tinea pen'a, asia va continua si mare etc.

Mamele, dupa cumu amu amentitu, au influintia nu numai asupr'a educatiunei interne, adeca a celei spirituali, ci si acelei corporali; pentru aceea ele trebuie se se ingrijesca de sanetatea si taria corpului prin aplicarea mediulócelor cari promovéza desvoltarea poterilor, si prin delaturarea pedeciloru, cari ar' impedecat desvoltarea acestora, pentru-ca corpulu e instrumentulu spiritului; apoi se scie ca: mens sana in corpore sano; va se dica, numai in corpu sanatosu poate fi sufletu sanatosu. Apoi cati copii nu devinu defectuosi la corpu din vin'a mameloru. Dintre multele midiulóce necesari spre sanetatea si desvoltarea poterilor, voiu amenti numai urmatóriele ca principali:

I. Aerulu, fora de care nu e posibile a vietui.

II. Nutrementulu, adeca mancarea si beutura. Aci trebuie se fia mamele atente la calitate si cantitate. Cu privire la qualitate se scie natur'a mancariloru, cari suntu mai usioare, mai nutritore si mai sanetose; er' in catu pentru cantitate, se scie ca se le de adese-ori, inse pucinu; de multe-ori, pentru-ca pruncii consuma mai curendu ca adultii, fiindu-ca ei manca nu numai ca se traiésca ca cei adulti, ci si ca se creșca; pucinu, pentru-ca stomaculu loru e debilu. Ce se tiene de beuturi, numai apa naturala.

III. Inbracaminta érn'a caldurasă, vér'a usiora, se nu fia impedeceatora la desvoltarea corpului, adeca prea strimte seu prea grele; capetele se se tiana mai bine mai recorose, er' picioarele totudéun'a la caldu; pentru aceea mamele precepute voru sci se nu folosiesca la copii perine implute cu pene, pentru-ca acelea contine prea multa caldura.

IV. „Curatienia“. Care are mare influintia, nu numai

asupr'a sanatatiei, asia de es. simtirile cele cinci se tempescu prin necuratienia, dar' si asupr'a simtiului esteticu. Asia unu omu ori copilu, in care e desvoltatu acestu simtiu, vediendu unu omu curatu, casa, ori altu lucru curatu, numai decat se va miscá, va simpatisá cu acela, si va sci apetí totu-déun'a ce e frumosu si curatu, si aversa contrariulu, si

V. „Miscarea séu exercitarea, activitatea corporala,” care trebuie a se face in modu rationale, conformu poterei loru, cà-ci fortiarea, séu incordarea prea mare e pericolósa.

Inse precumu in tóte; asia si la educatiune efectulu celu mai mare ilu are exemplulu, cumu dice si prov. latinu, verba movent, exempla trahunt.

Copilulu caruia nu'i dictéza nici instinctulu, nici ratiunea, cà ce e bine se faca si ce nu e bine, elu face totu-déun'a ce vede, si vorbesce ce aude, acést'a o potemu afla din experientia. Asia de es. copilulu audiendu pre mama si pre tata, hai la mama, hai la tata, acestea vorbe le invétia mai curendu; vediendu pre muma-sa ridiendu, si elu ride, candu e mai marisoru, vediendu pe mam'a facundu'si cruce, si elu se probéza si face; audiendu. Tatalu nostru, si elu invétia cate unu cuventu. Audiendu pre mama-sa ori pre tatalu seu a injura ori a vorbi alte vorbe rele, si elu i imitéza; cu unu cuventu, totu ce vede si aude, se imprima usioru in elu si se prefacu in natura, apoi fia bune fia rele.

De ací se pote vedea, ce influintia are mam'a in specie si parentii in genere cu exemplulu loru asupr'a educatiunei; incatu vai de acei parenti cari nu se ingrigiesc de bun'a educatiune a filoru loru, cari dau exemple rele, si cari nu isi ferescu copii de retele insociri, cari strica moralurile cele bune, cà-ci mai tardi le va parea reu vediendu-se filii nefericiti din vin'a loru, éra inaintea aceluia, carele le-a incre-dintiatu acesti pretiosi tesauri, si nu i-au sciutu folosi, voru fi greu responsabili.

Vediendu dara influint'a cea mare ce o au mamele asupra educatiunei, se nesuimu unulu fiacare romanu adeveratu si devotatu scumpei nóstre natiuni, a conlucrá si a midiuloci prin crescerea séu cultiva-rea fetiteloru la scólele ce le avemu, prin infinita-re scóleloru de feticie, cu unu cuveantu, prin tóte midiulócele posibile si conducatóre la scopu, că se avemu si noi, precumu au alte natiuni mai inaintate, mame mai conscie de chiamarea le sublima, adeca mai bene cresute; cà-ci atunci siguru vomu avea si ómeni mai multi devotati basericiei, patriei si natiunei; acestea mame voru sci apoi desradaciná dela incep-putu, egoismulu, invidi'a si discordi'a, cari suntu producatóre de atatea rele si impedecatóre de inaintare. Atunci dicu, vomu potea ajunge mai usioru la tien-t'a-ne oftata, la care ajute-ne provediuti'a a pasi cu pasi gigantici si se ajungemu in tempu scurtu.

Sinc'a vechia in 15 Septembre nou 1876.

Ioane Popu.

Starea instructiunii publice in România.

(Urmare).

Pe langa acestea, comisiunea a mai creditu-dloru deputati, de a supune la luminat'a d-vóstra apreciare si urmatorulu articolu aditionalu, spre a face mai eficace realizarea scopului de construirea de scóle rurale, imbunatatindu situatiunea materiala a invetiatorilor, ce se tiene atatu de strinsu legata de cea intelectuala si morala.

„Guvernulu, chiar' in sessiunea ordinaria viitoré se presente unu proiectu de lege, prin care, atatu pe proprietatile statului, catu si pe ale particularilor, se se destine de-apururea scóleloru rurale o catime de falci de pamant, pentru usu-fructulu institutorilor respectivi.”

Domnilor deputati!

Votarea acestui proiectu de lege, atatu de insenatoriu prin resultatele salutarie ce va da in scurtu timpu, precumu si celu mentionatu in articolulu aditionalu, este de o imperiosa necesitate. Comissiunea pe langa remarcabil'a expunere de motive a dlui ministru de instructiune publica, va avea onore de a mai adaoge că, cu locale bune de scóle in tóte comunele urbane si rurale, si cu invetatori bine preparati, incuragiati si incongiurati de consideratiune, vomu avea fericirea de a vedea poporatiunea claselor inferioare inalтиata la demnitatea de cetatieni adeverati; éra clas'a tieranilor, mai alesu, cari, din timpurile cele mai vechi si uitate, este nedreptafita, apasata, si care dupa ce a jacutu si gemutu multe secole sub servitutea corpului, astadi totu se mai afla dormindu in servitutea ignorantie, va potea si ea se participe din bine-facerile civilisatiunei si libertatieri, — tielu mare, nobilu, urmaritu de intelligentiele cele mari ale toturorul timpurilor si reclamatu de spiritulu secolului nostru. Numai asia poternu se afirmamuu cu tóta certitudinea, că s'apusu fundamentele unei mari revolutiuni de lumina morala si de buna stare materiala, pe care se va inalтиá o Romania noua, cu elementele necesarie de desvoltare progresiva si de securitate inaintru, si de potere in afara, cesa ce o va face considerata si respectata, in cerculu natiunilor.

Raportoriu: P. I. Cernatescu.

OPINIUNE.

Subsemnatulu, delegatu alu sectiunei II., nu me potu uni cu majoritatea onor. comitetu asupra urmatórielor puncte:

1. Asupr'a art... din proiectu, care nu specifica, déca in venitulu communalu intra si venitulu caliloru comunale, si care dupa mine ar' trebui se se escep-tedie, că unu venitul afectatul pentru unu anume serviciu.

Acésta specificare este de neaparatu a se face, pentru a nu se da locu la felurite interpretatiuni.

2. Asupra art... din proiectu, care retiene de o potriva pentru toate comunele cate 10 la suta din venitul loru anualu, facandu-se cu aceasta o mare asuprire unora din comunele urbane, cari de si cu mari venituri, totusi au si mari cheltuieli; de exemplu, deca comunei Bucuresci i s-ar' distrage de odata o suma de 500,000 lei, celu pucinu, din venitul ei anualu, numai pentru edificare de scoli, atunci ar' trebui se sufera toate celelalte servicii ale orasului, fara o necesitate absoluta, care se mai poate intempla in parte ca si pana acumu cu locale inchiriate. Asupra acestui articolu parerea subsemnatului este de a se adaoge: „comunele dela 30,000 locuitori in susu voru contribui numai cu cate 5 la suta din venitul loru anualu.”

3. Asupra art... din proiectu care cere, ca din toate retienerile ce suntu a se face din veniturile comunale rurale, se se faca unu singuru fondu de constructiuni scolare, tienendu sem'a de opiniunea sectiunei care m'a obligatu, nu me potu uni cu majoritatea onor. comitetu:

a) Pentru-ca prin acestu actu se sacrificia independentia comunala, se ucide individualitatea ei si se nimicesce principiulu de descentralisare; ca-ci, oricatul de mare si de frumosu este principiulu solidaritatiei, totusi elu nu poate se primedie principiulu descentralisarei, fia chiar' si in interesulu instructiunii publice, care atingandu interesul generale alu tierei, nu comunele rurale suntu datore a'lu sustiene, ci statul cu veniturile sale generali.

Principiulu individualitatiei si alu descentralisarei este atatu de mare si de sacru, in catu insasi majoritatea onor. comitetu a fostu silita a'lu respecta in favorea comunelor urbane, cari suntu scutite de centralisarea fondurilor loru, si a comunelor rurale, cari avendu'si facute cladiri scolare, nu suntu obligate a contribui pentru celelalte comune.

b) Pentru-ca se impune cu forta comunele mai avute de a contribui in folosulu comunelelor mai pucinu avute pentru edificare de scoli; si acesta nu numai ca este nedreptu, dara apoi este si vatematoriu insusi instructiunii publice, in numele careia se ceru sacrificiele, pentru-ca, pe catu va tineea acesta contribuire, comunele mai avute voru fi silite indirectu de a'si tien' scolele inchise din lipsa de midiulce, de a ingrigi pentru intretinerea loru; ca-ci forte pucine din ele voru fi atatu de avute, ca se poate contribui de odata si pentru edificare de scole, pe la comunele neavute, si se ingrigesca si de insusi scola loru. Unicul motivu ce a impinsu la acesta pe onor. majoritate este, ca ea voiesce ca cu o ora mai nainte se se ajunga la resultatul de a se avea locale bune de scole; inse a scapatu din vedere, ca localele de scole nu suntu numai ele singure care se ceru pentru propasirea instructiunii publice. Pentru ca instructiunea se poate fi ceea ce trebuie, adeca o adeverata instructiune publica, se mai cere: 1. buni invetiatori si invetatori, esiti din scolele normale

in numeru de mai bine de 2,000 persoane, numeru care nu se va poti dobandi nici peste 10 ani; 2. trebuie ca invetatorii se fia bine retribuiti, si pentru aceasta va trebui o cheltuiala celu pucinu de 3,000.000 lei pe anu, ceea ce din nenorocire ne lipsesc, si inca ne va lipsi pentru multu timpu; si 3. obligativitatea nu numai teoretica, dara si practica a instructiunii publice, si care dupa imprejurariile in care se gasesc satenii si satele nostre, nu se va putea introduce decatul forte cu greu si intr'unu viitoru forte departatu, — dovada ca dupa 12 ani dela inscrierea ei in lege, de si s-au facut multe cercari, totusi pana acumu nu s'a potutu obtine nici macaru in parte.

Din toate acestea dar' urmedia, ca nu este de o absoluta necesitate edificarea de odata a tuturor localor de scole, si mai alesu cu calcarea individualitatiei comunale si a principiului de descentralisare.

Prin urmare, propunu a se adopta urmatorele, in locul art... din proiectu:

„Fia-care comuna isi va edifica localulu de scola cu propriile sale midiulce, din fondulu de 10 la suta prevediutu de lege.

„Comunele cari in cursu de 4 ani n'ar' poate se si edifice localele loru de scola din lipsa de midiulce suficiente, voru fi ajutorate de consilie de judetie din fondulu de 10 la suta, ce si ele trebuie se capitalisedie in interesulu edificarei de scole.”

Sc. Pastia.

Art. 5. Incepandu-se cu construirea dela comunele cari au luat initiativa pentru desvoltarea instructiunii si in care nu lipsesc decatul localulu necesariu, urmandu-se dupa aceea dela comunele cele mai lipsite de midiulce, dara care ar' avea o populatiune de celu pucinu 100 de familii, si in urma treptata in fia-care pana la completarea tuturor comunelelor cu localele necesarie.

Dimitrie Ioanu Ghic'a.

D. presedinte. Discussiunea generala este deschisa. D. Visanti are cuventulu.

D. A. Visanti. D-le presedinte, daca am cerut cuvantul in cestiunea aceasta, nu este intențiunea mea de a combate proiectul; din contra, am fostu din acei care l'au aprobatu cu micle modificari ce s'au expusu de dn. raportoru. Amu luat cuvantul mai multu spre a manifesta cu ocazia discussiunii generale ore-care dorintie asupra unoru cestiuni, dela resolvarea caror atarna, dupa mine, atingerea scolului ce se urmaresce prin acestu proiectu, adeca raspandirea instructiunii in poporu.

Dloru, totu romanulu cu simtiu patrioticu, totu omulu de bine in tiéra acesta sa convinsu despre necesitatea instructiunii poporului romanu. Nu e nevoia ca se mai intru in amenuntele acestei cestiuni, destulu e ca in anima fia-carui este recunoscutu, ca poporul romanu din toate punctele de vedere din care se va considera cestiunea, are necesitate de instructiune. Aceasta atata e de adeveratu, ca la 1864

s'a inscris in legea promulgata atunci principiul salutar al obligativitatii invetiamentului; s'a credut ca inscriindu-se in lege acestu principiu, poporul roman in curendu are se ésa din ignorantia in care diacea. Dar', dloru, cu regretu trebuie se constatu, ca afara de mici incercari care s'au facut pentru realisarea marelui principiu alu respandirei instructiunei in poporu, elu a remas numai ca o simpla dorintia, si amu potea dice ca in ceea-ce privesce invetiamentulu ruralu, elu stà mai totu asia precum se gasea inainte de 1864.

Vedeti dar', ca pentru realisarea acestei mari dorintie nu a fostu de ajunsu inscrierea in lege a principiului, si acésta fiindu-ca trebuie o multime de elemente care se concurga de odata, simultaneu, pentru ca se potemu avea instructiune in poporu.

De aceea dar' amu luat cuventul, nu ca se combatu proiectul, precum amu disu dela inceputu, ci ca se adresezu óre-care dorintie dlui ministru alu instructiunei, pentru ca se vedem deca d-sa este dispusu, ca totu acumu, inainte de a se pune in practica acestu proiectu de lege, a luá mesuri, pentru ca se ne vina si cu alte proiecte modificatore ale legilor anterioare, care impreuna cu acela ce avea alu vota adi, se concurg la respandirea luminei in poporu; si pentru acésta nu amu avea, decat se ne intrebamu, care au fostu causele, pentru care principiul obligativitatii nu a datu nici unu rezultat? Intre alte cause, cea d'antaiu a fostu, ca nu s'au aplicatu legea, ca a fostu unu desprestiu sistematic, si potu dice de susu pana josu o tendentia de a se desconsidera legea, de a nu se tiené in séma legea. De catu-va timpu incóce mai alesu, nu amu constatat nici odata macaru vre-o incercare de a se aplicá principiul obligativitatii invetiamentului.

O alta causa a mai fostu starea de miseria a a poporatiunei rurale. Unu saténu, sciti lórte bine, deca are unu copilu, ilu considera ca unu elementu de viétia, de teneru.

Copilulu dela 5 ani inainte este luat de parinti pentru a fi ajutati in diferite operatiuni ale muncei agricole, asia in catu, deca inscriemu principiul obligativitatii invetiamentului, trebuie in acelasi timp se tienemu séma si de acésta impregiurare, adeca se venim a modifica legea in privintia acésta, a vedea catu si candu are copilulu se vina la scóla, a vedea in care din ano-timpuri trebuie se se aplice principiul obligativitatii.

Eta o cestiune, pe care cu totu respectulu o supunu la cunoscintia dlui ministru alu instructiunei. Inca o causa care a contribuitu puternicu, pentru ca populatiunea nostra rurala se remana in stare de ignorantia, a fostu nepasarea cu care s'a considerat sértea institutorilor.

In privintia acestui punctu s'a mai agitat acésta cestiune. Veniturile comunelor erau intrebuințate numai in lefuri; biserică, scóla, erau in parasire. Instructorii cumu sciti, au dela statu pe

luna imi pare 30 fr., si deca se scade retienerea, imi pare ca remanu cu vre-o 25 séu 26. Ve intrebu pe d-vostra, deca unu institutoru cu acésta léfa pe luna pote se traiésca, pote se se mantinea la curentulu miscarii pedagogice, deca pote se'si cumpere cartile necesarie pentru a'si perfectiona cunoscintiele ce a dobantidu? Mi se pare ca nu!

Asia dar' si in privintia acestui punctu, trebuie se ne preocupam de sértea institutorilor; nu dicu, se fia platiti luxosu, déra celu pucinu se fia platiti asia, in catu se se pote mantiené cu demnitate la inaltimea missiunei loru.

Nu dicu ca statul numai decat se dea totulu; inse se se ia dispositiuni, ca comunele se fia obligate, ca precum ele intrebuintiéza veniturile loru pentru alte cheltueli puru administrative, si adesea zadarnice si netrebnice, se fia obligate, dicu, ca se intrebuintiez si o parte din veniturile loru la sustinerea institutorilor rurali.

Éta o causa, pentru care invetiamentulu rurale nu a datu rezultatele asteptate.

Acestea suntu pe scurt dorintiele pe cari voiamu se le adresezu dlui ministru alu instructiunei publice. In adeveru, dloru, noi amu facut unu proiectu de lege pentru a se cladi scóle; inse a avea scóle numai dupa cumu amu avutu pana acumu, cu principiul obligativitatii invetiamentului puru si simplu inscrisu in lege, acésta nu insemnéza nimicu. Inse, dupa cumu ati vediutu, ca chiaru dn. ministru in espunerea dsale de motive ne spune curat, ca a dice scóle, nu insemnéza numai a fi scrise pe chartia, nu insemnéza a avea numai paretii, mai suntu inca o multime de alte elemente cari trebuescu a veni se concure pentru a avea o buna scóla; este profesorele, este mobiliariulu trebuitoriu si altele, si langa toate acestea, pentru a avea scóle, este mai pre susu de toate a avea elevi si buni profesori.

Prin urmare dara, in acésta privintia trebuie se atragemu tota luarea dvóstra aminte.

Prin urmare, o alta rugatiune séu dorintia ce asiu mai avea sé adresezu onor. dn ministru de culte, este ca, pe langa acestu proiectu se vie si cu celealte elemente cari se concureze pentru a face o buna scóla. Proiectulu acesta lu adoptu; suntu nisice modificari pe cari le-amu facutu in comitetulu delegatelor, pentru care mi resrvu dreptulu, ca venindu la articole, se le aratu, si candu va veni cestiunea sulevata de opiniunea diferita a onor. dn. Pastia, se o combatu.

Siedintia dela 22. Noembre 1876.

Presidentia dlui presiedinte C. A. Rosetti, asistat de dnii secretarii M. Ghelmegeanu, C. Climescu, I. Latiescu, F. Alunenau.

D. I. Ionescu*) D-loru, candu amu cerutu

*) Moldovanu de nascere, fiu de preotu, fratele mai mare alu professorului de universitate Nicolae, astazi mini-

cuventulu, amu vediutu unu membru din camera că vine la mine si 'mi dice: fórte bine ai facutu de ai cerutu cuventulu că se combati proiectulu, că-ci vomu avea ocasiunea că noi se'l sustenemu. N'amu cerutu cuventulu că se combati instructiunea poporului romanu, că-ci in instructiune amu facutu si eu ceva, si chiaru astadi facu ceea ce potu că se contribuescu si eu a se da lumina poporului romanu. Era aci nu este cestiunea de lumina séu nelumina, este cestiunea de facutu scole, pentru a invetia copii satenilor.

Apoi populatiunea nostra de prin sate are case acoperite cu paie, facute din lemn, de valatuci si de gardu, cumu se inlesnescu ómenii, că-ci ei nu suntu cu capitaluri mari; au biserici, care suntu de durate, care tienu căte o suta séu doue sute de galbeni, altele de valatuci, altele de pétra, dupa putinti'a midiulócelorloru loru.

In proiectulu acesta, d-loru, eu gasescu o fórte mare smintéla, că-ci nu se ia in consideratiune neaverea in care se gasesce populatiunea de prin sate.

Amu citit u si eu, că in Americ'a scóele suntu nisice edificii fórte frumóse, mai frumóse decâtua palatele, si cheltuiielele cele mai mari, care se dau in budgete in Americ'a, suntu cheltuiielele pentru instructiunea publica. Asi dori se fia si tiér'a mea in asemenea positiune, dar ce faci candu poporulu nostru este sarac? In adeyeru poporanii de prin terguri ambla cu ciobote, au strade pavate cu pétra cubica, au case acoperite cu feru, frumóse, cu gémuri la terestre; acestea inse suntu pentru poporanii de prin térguri, dara poporanii de prin sate, pentru care voimu se facem scóle, ei ambla cu opinci, ei mananca mamaliga si unu ou, si astu-feliu trecu dio'a intréga; astadi, pentru că se'si platésca birulu, 'si vinde vac'a care face 50 de lei in 9 lei. Apoi bine este se venim u noi acumu, se'i mai dicem u se platésca asia de multu pentru scóle? Dreptu este se'i mai cerem u se platésca inca o diecime mai multu, că se i se cladésca scóle frumóse?

Proiectulu acesta are o smintéla mare, aceea că nu are pe langa densulu proiectulu tipu de construcțiuni. Ni se ceru numai bani. Apoi, d-loru, bani tóta lumea cere dela poporu. — Mai daunadi dn. ministrul de finantie ne-a adusu unu nou proiectu pentru urmariri. Vedeti că nu e multiamitu cu urmaririle care se facu astadi, voiesce midiulóce mai aspre, mai constringatóre. Ei bine, eu ve asiguru că, déca locuitorii nu platescă, nu este pentru că nu vor, dara pentru că n'au cu ce plati sarmanii, n'au de unde luá bani, că-ci posesorulu care le dá pana acumu, n'are nici elu; proprietariulu care le dá nu are nici acesta. Ei bine, candu tóta lumea sufere,

stru de esterne. Dn. I. Ionescu este celu mai vechiu agronomu dein generatiunea betrana de astadi, cunoscutu prea bine si că scriitoriu de specialitate, dara in urmarea multor suferintie, camu pessimistu.

Red. Trans.

candu proprietarii n'au bani, candu proprietarii mici nu au, candu posesorii (arendasii) nu au, noi ce facem? Venim u astadi se mai punem o dieciúela pe spatele poporului. Dara óre sciti d-vóstra, că veniturile comunale si judetiene suntu, din punctulu de vedere economicu, urcate aprópe cătu venitulu statului intregu? Aveti d-vóstra cunoscintia de cifrele statistice? Aveti d-vóstra cunoscintia de greutatile poporului din punctulu de vedere alu impositelor? Eu credu că nu, că-ci déca a'ti sci acésta, n'ati gasi tocmai astadi tempulu că se luati asemenea mesuri. Eu, d-loru, că representantu alu satenilor, ve spunu curatu, că nu mai avemu cu ce plati. Chiaru noi proprietarii mari séu mici, suntemu in lipsa, in ce stare dara potu fi tieranii?

Mai suntu unii cari vinu si dicu: se se dea pamantu pentru scóla. Eu, d-loru, credeam u că s'a ispravitu odata cu legea inpropriatarirei. Apoi eu amu muncit u pentru acelu pamantu, l'amu castigatu cu truda si ostenéla, si acumu voiti se mi'u luati?

In generalu, d-loru, suntu pentru luminarea poporului romanu, inse pentru că nu avemu de unde se damu bani, eu credu că se pote pune o dieciúela, nu asupra venitului, ci asupra cheltuielor, si astufeliu nu se va potea sminti nici economia budgetului comunale. Si cu tóte că suntu in acésta camera 70 de deputati advocati, dara pucini suntu economisti, si pucini intielegu că e o mesura gresita de a se luá acésta dieciúela asupra venitului, in locu de a se luá asupra cheltuielor.

Afara de acésta, aru trebui că dn. ministrul de culte se ne presente si planurile tipu, dupa care au se se faca aceste localuri de scóle; că-ci, eu credu că asemenea localuri se potu face cu 1000 franci séu cu 2000, si pote si mai eftinu.

In resumatu, d-loru, eu ve atragu atentiunea asupra neajunsurilor ce presenta acésta legé, si ve rogu se o indreptati, că se nu facem locuitorilor mai multu reu decâtua bine.

(Va urma.)

Ce diarie se citim?

Acésta intrebare ne veni dela unii ómeni teneri.

Repusu generale se pote da: Mai antaiu de tóte diarie nationali romanesci. Dara care din tóte? că pentru 60—70 noue ne lipsesce si timpulu si poterile materiali.

Déca intielegeti diariile politice, atunci luati amana 4—5, urmariti-le in căte 9—10 Nri tendentia fia-caruia din ele, dupa aceea intrebatu-ve conscientia Dvóstra; credem u că aceea ve va spune ce se alegeti. Se sciti inse, că nici din unu diariu politicu, modernu nu veti trage folosulu asteptatu, déca nu veti arunca de temelia istoria.

Dara din cele nepolitice, de specialitate?

Acf ve dà repusu insasi vocatiunea fia-caruia.

Navita de ventis, de bobus narrat arator. Déca esci preotu, se nu'ti lipsésca vre-o fóia eclesiastica de pre mésa; precum nici docentiloru fóia didactica, economiloru agronomica, jurisconsultiloru juridica, mediciloru medicinale etc. Avemu de tóte acestea in limb'a nostra.

Dara din diariele politice scrise in alte limbi? In lini'a prima se tienemu de cele amice noue, precum este de es. „Osten“ care pe langa ce este cea mai éftina, adeca nnmai 6 fl. v. a. pe anulu intregu si 3 fl. pe semestru, apoi si apara interesele nationali cu zelu si coragiul care merita tota recunoscintia nostra, precum se intempla si mai de curendu in Nr. 2 din 14 Ian., unde atatu in articlulu de fondu, catu si in alti doi se occupa numai de romani si de dreptele loru cause asiá, in catu nici celu mai zelosu romanu nu ar fi in stare de a le sustinené mai bine. Cestiunile nostre din Transilvani'a, din Ungari'a si Banatu, din Bucovin'a si chiaru dein Romani'a suntu in acestu diariu la ordinea dilei. Asia de es. infruntarea si demintirea pre catu de aspra pe atatu de justa ce da „Osten“ in susu citatulu Nr. 2 de una parte calumniatoriloru dela noi, de alta jidoviloru din Moldova, trebuie se ruginedie pe multi adversari cu epidemie grósa. Adesca este bine a ne ocupá si de diariele cele mai hostili, pentru-cá cu atatu mai exactu se ve informati de tendentiele loru.

Bibliografia straina.

In decursulu anului trecutu s'au tiparit in tipografile Angliei preste totu, carti originali si tradiutiuni in editiunea antaia si in editiuni noue 6000.

Dein acelu numeru 695 au fostu theologice, 470 filologice, 411 pentru educatiunea tenerimei, 857 novele si romane, 164 juridice, 377 din sfer'a economiei nationale (politice) si comerciali; 252 despre arti si scientie; 270 descriptiuni de caletorii seu Itinerarie; 407 historice si biografice, poetice cu dramatice si musicali 322; anuarie seu almanace 293, de medecina 181, din sfer'a frumóseloru arti 1076; diverse 166.

In Ungari'a inca se publica unu conspectu bibliograficu, in care se spune că in a. 1876 s'aru fi tiparit in mai multe ramuri de scientie, de arti si in mare numeru scolastice, in limb'a magiara 1393, in german'a (se intielege că numai in Ungari'a si Transilvani'a) 215, latinesci 29, slavace 34 serbesci cu litere ciriliane 15, in aceeasi limba pentru croati cu litere latine 12, romanesci 12, francesci 5, italiane 2.

Vede ori-care romanu literatu, că in acestu conspectu celu pucinu cifra de 12 carti romanesci este cu totulu erronata. Pana in catu voru fi exakte seu nu, celealte cifre, noi nu potemu se scimu. Unu lucru ne bate la ochi, că adeca diarie că „Ellenőr“ s. a. se plangu neincetatu asupra pucinei interessari a publicului magiaru de literatur'a sa nationale, că cele mai multe editiuni se facu numai in cate 1000

esemplarie si nici aceleia nu se vendu, că anume operele seriose si scientifice n'au nici o cautare, precum nu au nici la celealte popóra de tali'a celui magiaru, că magiarii sunt multu mai passionati pentru lectur'a de carti nemtiesci, că chiaru editorii din Ungari'a respingu multe mauuscrinte magiare, dicindu că productele tiparite in acésta limba ne avendu cautare, le jacu banii dieci de ani in tresele. Asia dara cartile cele mai cautate sunt scolastice, publicate pentru scóolele diverselor confessiuni, apoi cele populare si beletristice si calendarie. Adeca camu cá si pe la noi.

Dn. professoru din Parisu M. Em. Picot, érasa mai gratificà pe publiculu europénu, in folosulu invederatu alu natiunei nostra, cu unu productu alu studialoru sale istorice si filologice romanesci, publicatu mai antaiu la 1875 in Nr. III. De la Revue d'Anthropologie, éra acuma scosu in fasciclu separatu sub titlu:

Les Roumains de la Macédoine Paris. Ernest Leroux, editeur. 28 Rue Bonaparte 28. Spre a face acestu studiu, dn. Picot adunà cu diligentia de albina totu ce s'a scrisu pana acilea despre macedoromani, cernendu totu odata prin sita désa mai alesu datele statistice. Numai doctrin'a sa despre originea romanilor va provoca de siguru critica severa, asemenea celei indreptate contra lui Rösler si a. Era bine, că dn. Picot inca se'si fia mai luatu in acésta cestiune tempu de studiu vre-o cati-va ani, că se nu o patia de es. că C. Schaller etc., se'si retraga opiniunea la betranetie.

„FAMILIA.“

Intre pucinii barbati romani din Ungari'a, carii cultivá cu zelu literatur'a nostra, avemu pe unulu, care semena ca si-a devotatu vieti'a tota pentru acestu scopu sacru si sublime, la care duce o cale curmata de nenumerate obstacule. Acela este dn. Iosif Vulcanu, carele inca din anii juniei sale petrecuti la universitate isi alesese acésta cariera prea pucinu cautata atatu la noi, catu si alte popóra de conditiunea natiunei nostra, mai alesu in specialitatile cultivate de d-sa, prin care spera, nu fóra temeia, ca va deda pe mai multi ómeni la lectura si prin ea la cultivarea spiritului si a ânimei. Restul se ve spuna Familia, care acumu ese in anulu alu 12-lea. In acea fóia periodica esise si unu romanu nationale, titulat Ranele natiunei, pe care acumu ilu vedemus publicatu si că carte formatu 8-vo. Tom. I. Alegerea de deputatu pag. 208, tom. II. Treptele prapastiei 200, tom. III. Mana proveditiei 215. Tendentia acestui romanu nu se poate caracterisa mai bine si mai precisu, decatu in sententi'a din urma a tomului alu III-lea: „Éta resplat'a renegatilor!“